

Jan Faye Braadland

Andreas Faye og det nasjonale gjennombrudd

I 2002 var det 200 år siden presten, historikeren og folkemannesamleren Andreas Faye (1802-1869) ble født. Begivenheten ble behørig markert av Historielaget for Dypvåg, Holt og Tvedestrand gjennom avisartikler og et storslått arrangement i Holt kirke på fødselsdagen lørdag 5. oktober. Senere på høsten ble det i forbindelse med 200-årsjubileet også arrangert et fagseminar om folkloristen Faye i regi av Norsk Folkeminnelag og Folkloristisk Forum. Artikkelen nedenfor er skrevet på grunnlag av det jubileumsforedraget forfatter og biograf Jan Faye Braadland holdt på Ibsenmuseet i Oslo lørdag 16. november. Braadland hevder bl.a. at Norges første folklorist ikke var en enslig, frossen svale, men derimot en representant for et rikt, pulserende miljø av diktere og intellektuelle i sørlandsbyen Arendal rundt 1830. Arendal fremsto som et folkloristisk kraftsentrum, og var ifølge artikkelforfatteren langt på vei selve arnestedet for det nasjonale gjennombrudd i norsk litteratur.

«Jeg har de gamle Sagn saa kjer»,

lyder det fra dikterpresten Simon Olaus Wolff (1796-1859) i *Hvor herligt er mit Fødeland!* Sitatet får stå som symbol på den nasjonale oppvåkning som fulgte i kjølvannet av de politiske hendelsene på Eidsvoll i 1814. Norsk historie og kulturarv ble satt på dagsorden og skulle prege ånds- og samfunnslivet i tiår fremover. I 1817 foreslo klassen for filosofi og historie i Det kgl. Selskab for Norges Vel opprettet en premie for den beste samling av norske folkesagn og myter, men det er uklart om forslaget i det hele tatt ble vedtatt av direksjonen i selskapet. Konkrete resultater uteble i alle fall. I en anmeldelse året etter av danske J.M. Thieles *Prøver af danske Folkesagn* etterlyste Jacob Grimm tilsvarende samlinger i Norge og Sverige. Tydelig inspirert av Grimms anmeldelse skrev en anonym innsender angående oldsaker og folkesagn i *Morgenbladet* 15. oktober 1819: «I Danmark har Herr Thiele gjort sig fortjent af denne Green af de menneskelige Kundskaber, og ønskeligt var det, om ogsaa en Norsk Lærd, især en Præst paa Landet, vilde medvirke til denne Retning ...».

Fra slutten av 1700-tallet og utover i 1820-årene publiserte forskjellige forfattere en del spredte opptegnelser av sagn, viser osv. i aviser, tidsskrifter, topografiske verk mv., men det skulle gå ytterligere 15 år fra Grimm ytret sitt ønske til den første systematiske fremstillingen av folkloristisk materiale så dagens lys i bokform.

Norges første folkeminnebok

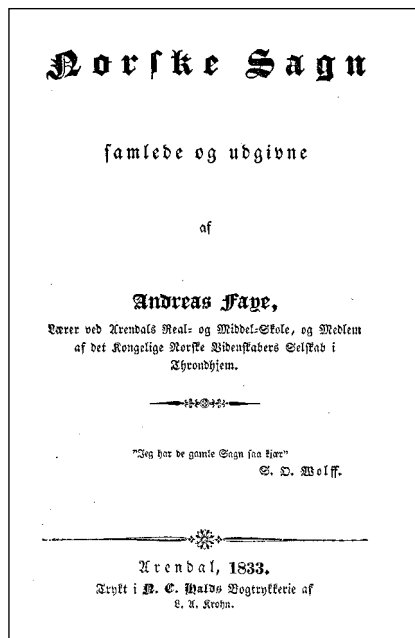
Det ble, som innsenderen i *Morgenbladet* hadde ytret ønske om mange år tidligere, nettopp en prest på landet som skulle bli utgiver av den første folkeminneboken i norsk litteratur, nemlig den nylig utnevnte sognepresten til Holt prestegjeld i Aust-Agder, Andreas Faye. Boken *Norske Sagn* utkom våren 1833 og ble trykt i N.C. Halds trykkeri av L.A. Krohn i Arendal.

Om bakgrunnen for sagninnsamlingsarbeidet skrev Faye bl.a. i fortalen til sin bok: «... lige fra Barndoms Dage, da jeg med levende Interesse og Tro lyttede til dem, opvakte tidligen hos mig den Idee, at samle en Deel af disse Sagn, inden de ganske forstumede».

Denne interessen startet nok allerede da han som åtteåring kom i skole hos den sagnomsuste «Røken-presten» Christian Holst (1743-1824), en levende legende i sin samtid og beskrevet som svartebokprest i et sagn av Asbjørnsen. Etter eget utsagn var det her på Holsts prestegårdskjøkken og i lek med jevnaldrende bondebarn at den unge Andreas først hørte historiefortellinger og muntlige beretninger om fortidens hendelser, samtidig som han kastet seg ut i lesningen av Snorre Sturlasons kongesagaer. Kanskje var det nettopp årene hos Holst som vekket interessen og ble de aller første spirene til det som skulle bli guttens store lidenskap: historiefortelling og sagn.

Han var levende opptatt av folkeminner i studietiden fra 1823-28 og skrev ned sagn fra flere fotvandring sammen med medstudenter på midten av 1820-tallet. Nedtegnelsene finnes i «Fayes samlinger» på Riksarkivet.

Selv om flere prestekall sto ledig, da han 7. juni 1828 ble uteksaminert som cand.theol., valgte Andreas Faye i januar 1829 å tiltre i lærerposten ved Arendals Real- og Middelskole, en stilling han beholdt helt til han ble utnevnt til sogneprest i Holt i mars 1833, 31 år gammel. Den eneste undervisningserfaring han hadde fra før, var som konstituert timelærer ved Drammens lærde skole fra januar 1826 til juli 1827. I sine erindringer

Faksimile av «Norske Sagn» utgitt i Arendal 1833. Eksemplaret, som er i Aust-Agder-Arkivets eie, inneholder følgende dedikasjon fra Faye: «Hr. Niels Aalholm som et Minde om et behageligt Samværen og Tegn paa Venskab og Agtelse fra Forfatteren»

beskriver Conrad Nicolai Schwach (1793-1860) Faye som «en dygtig Lærer» og «i Omgang behagelig». Schwach skrev også et dikt til sin gode venn fra Arendalstiden 1821-30, en tid han i tilbakeblikk omtaler som sin «Vandrings kjæreste Tumbleplads». Diktet «I Andreas Fayes Stambog» er inntatt i *Samlede Digte* (1837):

*Du, som gjennem Sagas Runer
Kjender norske Fædres Aand,
Vel Du veedst, at Tidens Luner
Ikke løfte Venskabs Baand;
Vel Du veedst, at Nordboen gjerne
Kunde drage vide hen,
Men blev stedse i det Fjerne
Tro sin Møe og tro sin Ven.*

*Ogsaa jeg med Stolthed kalder
Mig en Søn af gamle Nor;
Arven fra den gjæve Alder,
Troskab i mit Hjerte boer.
Glade Samlivstimer vakte
Venskab for Dig i min Barm;
Med Erkjendelse jeg rakte
Vennehaand Dig ærlig varm.*

*Over Dovres høie Tinde
Rækker den Dig her et Pandt;
Modtag det som en Kjærminde
Fra den Samlivstid, der svandt.
Venneønsket det Dig tyde:
Held Dig paa din Fremtidsvei!
Og til jeg kan atter byde
Vennehaandslag, glem mig ei!*

Vennskapet mellom Schwach og Faye fortsatte også etter at dikteren hadde forlatt Arendal. Schwach spilte nok en avgjørende rolle som sekretær for Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab i Trondheim ved innvoting av Faye som medlem der i 1832. Han var selv levende opptatt av sagn, kom med bidrag til Fayes sagnsamling og hadde så tidlig som 1821 poetisk bearbeidet sagnet «Hedals Kirke [i Valders]» i *Hermoder*. På en av sine sjeldne gjensitter til sitt livs kjæreste tumbleplass stoppet Schwach og spiste middag hos Faye på Holt prestegård så sent som sommeren 1853. I likhet med mange av hans venner fra Arendalstiden ble

Ungdomsportrett av Andreas Faye (1802-1869). Malt av Peter Petersen (1794-1858) i Drammen 1827. Originalen eies av Jacob Andreas Faye, Søgne.

også Schwach offer for nådeløs slakt fra intelligentsian i Christiania da hans *Samlede Digte* utkom i 1837.

I sin Schwach-biografi fra 2002 gir forfatteren Arild Stubhaug en unik person- og miljøskildring fra Arendals livlige kulturelle og selskapelige liv i årene 1821-30, en tid preget av nytt økonomisk oppsving og velstand for sjøfartsbyen. Stubhaug lar i all hovedsak skildringen gå gjennom den biografertes egne erindringer, en metode som gir beretningen et mer autentisk preg enn det som har vært vanlig i andre biografier om personer fra tiden etter 1814 og det nasjonale gjennombrudds tid i norsk historie.

Men hvorfor valgte så den unge teologiske kandidaten Faye i utgangspunktet en lærerpost i Arendal? Svaret ligger nok først og fremst i Fayes interesser for historie og sagn, og det faktum at han på denne måten kom nærmere eidsvollsmannen og jernverkseier Jacob Aall (1773-1844) og det rike kulturelle miljøet i Arendal på denne tiden. Det var nære, vennskapelige bånd mellom familiene Aall og Faye. Aalls sønner bodde en tid hos Christopher Faye (1772-1825) på Bragernes, og Andreas tilbrakte flere sommerferier på Nes i 1820-årene. Andreas Faye har selv beskrevet sitt forhold til «den Ædle Mand» Jacob Aall «som ligetil sin sidste Stund var mig en dyrebar Fader». Det nære vennskapet mellom de to varte helt til jernverkseierens død i 1844.

Aalls «trofaste Ven og Nabo, Hr. Sognepræst Faye» fikk et eget rom til disposisjon på Nes herregård og tilgang til eidsvollsmannens store bibliotek. Det sies at Faye stadig spaserte, sommer som vinter, til fots fra Holt prestegård og opp til Aall på Nes for å studere og samtale om historie.

Faye fungerte også delvis som en slags sekretær for Aalls oversettelse av *Snorre Sturlesons norske Kongers Sagaer* (1837), og like før sin død overdro Aall til Faye det ærefulle oppdraget å fullføre 3. del av historieverket *Erindringer som Bidrag til Norges Historie fra 1800-1815* (utgitt i 1845).

Døråpner til kultureliten

Videre er det temmelig åpenbart at Jacob Aall var Fayes døråpner til den kulturelle eliten både lokalt i Arendal, nasjonalt og i utlandet. Han finansierte delvis Andreas Fayes reise til København fra 4. august til 28. september 1828 og sendte med et anbefalingsbrev til den kjente biskop, historiker og filolog Peter Erasmus Müller (1776-1834), som også oppmuntret Faye til videre studier i historie. I dagbøkene fra denne reisen beskriver Faye også

Dikteren Conrad Nicolai Schwach (1793-1860), en av Fayes nære venner fra Arendalstiden. Xylografi i Nordahl Rolfsen: *Norske Digtere*, Bergen 1886, s. 169.

Eidsvollsmannen, historikeren og jernverkseieren Jacob Aall (1773-1844). Portrettet henger i Arendal rådhus. Foto Hoff.

møtet med «Danmarks første Digter» Adam Oehlenschläger (1779-1850) som «modtog mig med udmærket Forekommenhed, talte med Interesse om Norge og forskaffede mig en af de interessanteste Timer, jeg nød paa min hele Tour». Det mangeårige vennskapet som utviklet seg med ekteparet Oehlenschläger, førte også til at Faye ble en viktig distributør av den romantiske dikterens verker i Agder-fylkene. På Københavnreisen fikk dessuten Faye innpass i selskaper og møter hos mange av tidens vitenskapsmenn og kulturpersonligheter. Daglig gikk han rundt i København og gjorde undersøkelser i museer, gallerier og biblioteker.

Den første utenlandsreisen til København i 1828 var nok den avgjørende gnisten som tente den unge Fayes interesse for videre studier av Norges historie, og som i 1831 resulterte i den første historieboken beregnet til bruk i skolen, *Norges Historie til Brug ved Ungdommens Underviisning*. I dette pionérverket, som kom i flere opplag og dessuten ble oversatt til svensk og tysk, ble for første gang perioden etter Kalmarunionens oppløsning viet betydelig oppmerksomhet.

Likevel var det først etter hans utenlandsreise i 1831 at arbeidet med innsamling av folkeminner og systematisering av folkloristisk materiale virkelig skjøt fart. Under reisen til Tyskland, Sveits, Italia og Frankrike kom han i kontakt med romantiske berømtheter som Adam Oehlenschläger, Ludwig Tieck, H.C. Andersen, J.C. Dahl og Johan Wolfgang von Goethe, som etter Fayes besøk i Weimar 15. mai 1831 noterte i sin egen dagbok: «Av herr A. Faye, adjunkt ved latinskolen i Arendal fikk jeg gledelige etterretninger om de norske bergembetsmenn, venner av mineralogien og geognosien».

Kort om informantene

I 1832 gikk Andreas Faye ut med subscriptionsinnbydelser til den planlagte utgivelsen av sagn og oppfordret forfattere og lærde om å sende ham materiale til boken. Blant bidragsytere og informanter til Fayes bok finner vi navn som Henrik Wergeland, S.O. Wolff, N.M. Aalholm, C.N. Schwach, W.H. Buch, P.A. Munch, C.E. Steenbloch, R. Keyser og mange flere. Videre studier av det folkloristiske materialet i «Fayes samlinger» på Riksarkivet vil gi et mer fullstendig bilde av informantene til sagnsamlingen

enn tilfellet er nå. Det er imidlertid et svært tidkrevende arbeid og hører mer hjemme innenfor et vitenskapelig forskningsprosjekt enn i en biografi. Artikkelforfatteren har likevel et ønske om at det en dag vil komme en vitenskapelig utgave av Fayes rikholdige sagnsamling som beskriver informantene, kildebruken og knytter det enkelte sagn til bestemte historiske hendelser, tider, steder, gårder, personer. Gjennom 12 års litteraturstudium avdekker Faye-referansene i litteraturen det overflødigtheshorn denne sagnsamlingen representerer, det være seg skjønnlitterære og faglitterære fremstillinger, bygdebøker, populærvitenskapelige utgivelser av folkloristisk materiale osv. Mangfoldet i tradisjonsmaterialet ville utvilsomt vært langt fattigere uten Fayes pionérinnsats som Norges første folklorist og utgiver av den første norske folkeminneboken.

Munchs kritikk og Wolffs anti-kritikk

Norske Sagn fikk imidlertid hard medfart av den unge historikeren Peter Andreas Munch (1810-1863) i tidsskriftet *Vidar* 21. september 1833 (nr. 58), bl.a. for mangel på stil og vitenskapelighet, en kritikk som har heftet ved Faye helt opp til vår tid.

Det blir fristende å trekke en parallell til den diskusjon førsteamanuensis Thoralf Berg fører i *Bokvennen* 2/2003 om hvorvidt Henrik Ibsen var ansatt som teaterdikter med skriveplikt i Bergen fra 1851-57. Han mener langt på vei at ettertidens biografer enten har mistolket eller ikke undersøkt godt nok det primærkildematerialet Ibsens kontrakt ved teateret utgjør, og skriver bl.a.: «Når mange autoritative Ibsen-biografer skriver av det andre har skrevet uten å kontrollere kildegrunnlaget, blir en feilaktig eller misforstått oppfatning tradert. Etter hvert blir den kanonisert og fremstår som en endelig sannhet». Og det er nettopp en slik tradering og kanonisering Munchs anmeldelse av Faye har fått gjennom 170 år. Med noen få unntak har vitenskapsfolk i den folkloristiske og historiske tradisjon konservert Munchs dom over Faye som endelig og sann. Man kan knapt åpne en lærebok i litteraturhistorie uten å støte på Faye som tørr og kjedelig, uten stil og vitenskapelighet. Han var den første folkeminnesamler i norsk litteratur, men ...

Med Munchs anmeldelse var Fayes skjebne som «den evige forløper» beseglet. Anmeldelsen var skrevet anonymt og må kunne karakteriseres som et av

Dikterpresten Simon Olaus Wolff (1796-1859), forfatteren bak anti-kritikken mot P.A. Munch. Xylografi i Nordahl Rolfsen: Norske Digtere, Bergen 1886, s. 169.

de mest graverende øksemord på noen norsk forfatter. Den var både usaklig og tendensiøs, hang seg opp i uvesentligheter og skadet Fayes omdømme både som vitenskapsmann og forfatter.

Andreas Faye var uforstående til kritikken og imøtegikk selv anmeldelsen i *Vidar* 23. og 30. november 1833 (nr. 67 og 68). Vel så interessant er det at dikterpres-ten Simon Olaus Wolff (1796-1859) samtidig gikk til motangrep på Munch i *Den vestlandske Tidende* 19. og 23. november 1833, en anonym anti-kritikk som ikke synes å ha sunket inn i det folkloristiske miljøet. Brevene fra Wolff til Aalholm og Faye senhøstes 1833 røper at det var ham som forfattet «Salven mot Barbarerne», Vidar-asene. Anti-kritikken

avsluttes med følgende ord, etter at Wolff punkt for punkt har imøtegått og stilt spørsmål ved motivene for Munchs anmeldelse, «som grunder sin bittere Daddel paa slige løst henkastede, usande Sætninger» og som rammet «en heel Deel av vore videnskabelig dannede Mænd i Landet»:

«Vi kunne til Slutning ikke tilbageholde en Bebreidelse, som før er gjort Recensenterne i Vidar, og hvortil vi ville benytte os af nogle til en av Redacteurerne stiledede og beføiede Ord:

‘Hr. _h har indskrænket sig til at betragte Skyggesiden ved Hr. Fayes Sagn, og valgt sig den letteste og for os syndige Mennesker, snart sagt, kjæreste Halvdeel af en Kritikers Hverv, det at gjøre opmærksom paa Ufuldkommenhederne og paavise Pletterne i et Værk. Men formedelst denne Eensidighed bliver hans Critik ingen Critik, eller dog som Critik, berøvet sin skjønneste Halvpart, Lyssiden, et mangelhaftigt Product; thi aldrig vil det lykkes ham at faae nogen Uindtagen til at troe, at her ingen Lysside gives’.

Efter dette kunne vi heller ikke ansee Recensentens Slutningsord, hans faderlige Beklagelser, Formaning og Raad anderledes end som en upas-sende Vigtighed».

Folkloristisk kraftsentrum

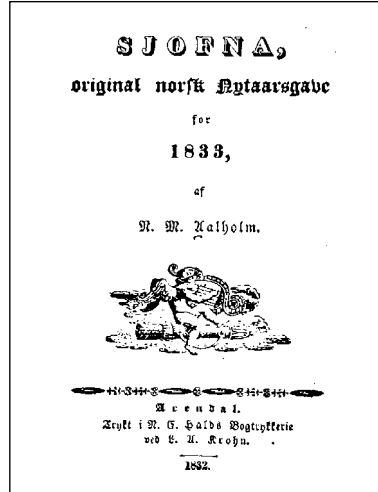
Wolffs imøtegåelse av Munchs anmeldelse, som er gjengitt som Appen-diks til denne artikkelen, tegner utvilsomt også et interessant motsetnings-forhold mellom en lokal, kulturell elite i sørlandsbyen Arendal og intelligentsian i Christiania, et tema som foreløpig har vært lite utforsket.

Wilhelm Henrik Buch (1798-1890), sagninspirert dikterprest. Visittkort portrett; Nasjonalbiblioteket avdeling Oslo, Billedsamlingen.

Niels Matthias Aalholm (1811-1894), sentral personlighet i Arendals kulturelle miljø. Portrettet henger i Arendal rådhus. Foto Hoff.

Faksimile av tittelsiden til N.M. Aalholms utgave av «Sjofna, original norsk Nytaarsgave for 1833», eksempel på utgivelse av sagnmateriale fra Arendalsmiljøet.

Faksimile av tittelsiden til W.H. Buch : «Maidagen paa Fjeldet», utgitt i Arendal 1835.

I 1833 satt det f.eks. to dikterprester, Simon Olaus Wolff og Wilhelm Henrik Buch (1798-1890), på hver sin prestegård i øvre Telemark. De var glødende, ivrige sagnsamlere, hadde levert en rekke bidrag til Fayes sagnsamling, syslet begge med dikteriske bearbeidelser av sagn og hadde sin kontaktflate med kultureliten i Arendal, først og fremst representert ved Niels Matthias Aalholm (1811-1894) og Andreas Faye. De følte seg nærmest kollektivt støtt og personlig angrepet av Munch både som diktere og leverandører av sagn. Dette var nok et angrep «paa en mindre end human Maade» i rekken fra «Vidaristene», slik både Aalholm og Wolff hadde fått erfare tidligere.

Før året 1833 hadde både Schwach, Wolff og Aalholm utgitt materiale med folkloristisk innhold. Schwach og Wolff hadde publisert spredte bidrag med sagnmateriale allerede fra tidlig 1820-tall, og Wolff utga dessuten mot slutten av

Arendal fremsto som folkloristisk kraftsentrum rundt 1830. På denne akvarellen av Mogens Moe fra 1826 ses Arendal fra *Feierheien*. I privat eie.

1833 *Spøgeriet i Riarhammeren, en National-Skisse efter et Sagn*. Aalholm hadde året før poetisk bearbejdet flere sagn i *Sjofna, original norsk Nytaarsgave for 1833* (1832).

Det er også interessant å merke seg at presten Wilhelm Henrik Buch (1798-1890) utga et lite hefte med tittel *Maidagen paa Fjeldet* på N.M. Aalholms Forlag i Arendal 1835, med undertittel *En Sagnidyl*, en dikt-syklus og romanse i niebelungen verseform, hvor han sammenstilte en rekke telemarkske sagn, delvis etter muntlige beretninger og delvis etter Andreas Fayes sagnsamling. Buchs lille hefte synes å være en av de aller første bearbejdelser av Fayes sagn i litteraturen.

Arendal fremsto med andre ord som litt av et folkloristisk kraftsentrum i første halvdel av 1830-årene, og flere av aktørene i den kulturelle eliten var blitt utsatt for kritikk fra «Vidaristene» i Christiania. Likevel er det uten tvil Faye og dette miljøet Vidar-redaktøren Johan Sebastian Welhaven (1807-1873) hyller i følgende strofer hentet fra det polemiske diktet *Norges Dæmring* (1834):

*og Arndal vinker ham med Laurbærblade,
med al sin færske Glands i Sort paa Hvidt;*

Sagnutgiver, ikke dikter

Andreas Faye var utgiver av sagn, ikke dikter, og det er nettopp her styrken i hans arbeid ligger. Både i vitenskapelig og filosofisk tilnærming til sagnmaterialet, og med sine mytologiske, litterære og teologiske kunnskaper, hører han med til grunnleggerne av den moderne folkeminnevitenskapen. Han ble på mange måter forbindelsesleddet mellom den

tyske romantikk og det nasjonale gjennombrudds tid i norsk historie.

I artikkelen «Fortelling og foredling. Andreas Faye som romantisk sagnfortolker» i boken *Sagnomsust* (2002) vier professor Arne Bugge Amundsen ved Universitetet i Oslo «den evige forløper» Andreas Faye stor oppmerksomhet, rehabiliterer ham i et folkloristisk perspektiv og plasserer ham vitenskapelig der han hører hjemme, som romantisk sagnfortolker. Her bryter kanskje Amundsen tydeligere enn noen før ham i den folkloristiske fagtradisjonen med kanoniseringen av Faye.

I tilnærmingen til sagnmaterialet fulgte Faye i grove trekk brødrene Grimms arbeider og i ordningen av sagnene Thieles *Danske Folkesagn* (utgitt 1818-23). I fortalen beskrev han det slik: «Med Grundene for sit Valg af Sagn, som Inddeling og andre Smaa ting vil Forfatteren ei trætte sine Læsere; men kun tilføie, at han har leveret Sagnene, som han har erholdt dem, uden at lægge til eller tage fra og uden Udpyntning».

Ifølge Moltke Moe og andre er omtrent halvparten av sagnene hentet fra den topografiske og periodiske litteraturen; av den andre halvparten har Faye selv nedtegnet to tredjedeler etter muntlige kilder, mens det resterende materialet baserer seg på skriftlige meddelelser fra andre interesserte.

Det var først og fremst innholdet i tradisjonsmaterialet som interesserte sagnutgiveren Faye, og det fikk bli dikternes sak å lage poesi av det. I fortalen til sagnsamlingen formulerte han ett av siktemålene sine slik:

«For Digteren og Yndere af Digtetekunsten maa en Samling af saavel mythiske som historiske Folkesagn, være velkommen. Med større Frihed og med mere Held kan han benytte sig af mythiske Væsener, naar han veed, at disse leve i Folkets Minde og ere saa bekjendte, at selv det mindste Barn forstaaer en saadan Hentydning, og, hvad de historiske og tilsvarende Sagn som Stof for poetiske Frembringelser angaaer, saa er det en almindelig Mening, at et Digt, der grunder seg paa et Sagn eller Factum, næsten stedse lykkes bedre, end hvor Stoffet ogsaa er opdigtet. Mig vilde det meget glæde, om denne Samling af Sagn kunde tjene vore unge Skjalde til en Slags Haandbog, og opmuntre dem til hellere at dyrke og opelske de vel ei saa glimrende, men dog friske levende Blomster, der voxer frodige blandt Norges Fjelde, end at søge baade Stof og Billeder fra fjerne og for Mængden ubekjendte Gjenstande, kort at blive mere Folkedigtere, end tilforn har været Tilfælde».

Fayes innflytelse på litteraturen

P.A. Munchs surmagede påstand om at «For Digteren og Romanskriveren er saaledes denne Samling kun lidet brugbar» ble gjort grundig til skamme. Fayes sagnsamling inspirerte både lærde og diktere til å fortsette innsamlingen av folkloristisk materiale, blant dem også de senere eventyrtellere Asbjørnsen og Moe. *Norske Sagn* ble utvilsomt en inspirerende håndbok for «vore unge Skjalde».

Sagnsamlingens innflytelse på norsk litteratur og forfatterne har hittil vært et relativt, lite påaktet tema, men gjennom mange års litteraturstudium er det avdekket at innflytelsen faktisk har vært betydelig. Det er med andre

ord selve «Lyssiden» ved Fayes sagn som skal frem, kall det gjerne en moderne skryteliste, eksempler på den påvirkning Fayes sagnsamling har hatt på norske forfattere og kunstnere, et overflødigshorn det har vært øst rikelig av helt fra den utkom i 1833 og frem til våre dager.

Arnestedet Arendal:

Arendalsmiljøet var som beskrevet over et folkloristisk kraftsentrum med flere sentrale aktører som gjensidig påvirket hverandre, ja, kanskje det endog kan forsvares å hevde at sørlandsbyen Arendal langt på vei var selve arnestedet for det nasjonale gjennombrudd i norsk kultur og litteratur fra tidlig 1830-tall. Det var imidlertid ikke utelukkende Arendalsmiljøet som var påvirket av Fayes bok fra 1833.

Wang og Krag:

Ørnulf Hodne gir i artikkelen «Slaget ved Kringen - historie, sagn og nasjonal myte» i boken *Sagnomsust* (2002) interessante vinklinger omkring kildene til det såkalte skotteslaget i Gudbrandsdalen høsten 1612. Han trekker spesielt frem kildene i Andreas Fayes *Norske Sagn* (1833) og i Hans Peter Schnitler Krags (1794-1855) bok *Sagn samlede i Gudbrandsdalen om Slaget ved Kringlen den 26de August 1612* (1838).

Vågåpresten Krag og sagnutgiveren Faye har utvilsomt dratt gjensidig nytte av hverandre, men det er fortsatt noe uklart hvem som er informant til hvem. Faye oppgir ikke Krag som informant til førsteutgaven fra 1833, men i andreutgaven fra 1844 siterer han Krag flere steder «ved hvis Samling og Udgivelse Hr. Provst Krag har gjort sig fortjent af vor Sagnlitteratur og Historie». Det er imidlertid påfallende hvor tett Krag følger Fayes sagnkrets om «Skottekrigen» i sin bok og utfyller denne med andre kilder. Det er også oppsiktsvekkende at Krag ikke nevner Faye med et eneste ord i sin Kringen-bok fra 1838.

Ørnulf Hodne skriver i nevnte artikkel at sagnsamlingene til Faye og Krag var pionérarbeider i den nasjonalromantiske kulturbevegelsen. Videre at de tilhørte fedrearven av strålende folkeminner som «skulle fylde os med hellig Begeistring, med dyb Følelse for Vort Folks Værd og Betydning» (Jørgen Moe 1846) og bli en hjørnestein i det nye Norges nasjonsbyggingsprosjekt.

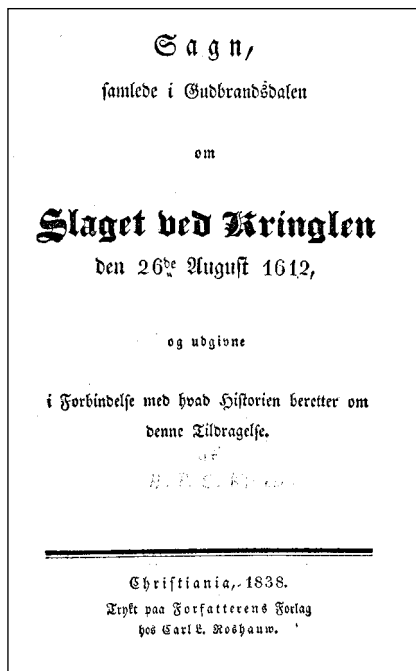
I artikkelen «Slaget ved Kringen» i *Norveg* nr. 15/1972 skriver Bjarne Hodne at «det er først i vårt sagn fra Fayes bok i 1833 at storvelta dukker opp» som årsak til skottenes undergang. Storvelta dukket senere opp i Henrik Wergelands *Norges Historie* (1834) og igjen i Krags bok (1838).

Også indirekte bidro Fayes bok til en revitalisering av Kringen-tradisjonen. En som tok Fayes oppfordring til en dikterisk bearbeidelse på alvor var, ifølge Ørnulf Hodne, forfatteren Johan Storm Wang (1800-1849) i den Walter Scott-inspirerte romanen *Skottertoget, eller Slaget ved Kringen, en historisk-romantisk Skildring*, som utkom i 1836-1837 og ble svært populær. Boken kom i ny utgave 1897 og denne gang med illustrasjoner av den kjente militær-og skitegneren Andreas Bloch (1860-1917). Det finnes for øvrig heller ingen

referanser til Faye i Wangs bok, men Faye viser i en note til Kringen-sagnet i andreutgaven til at: «Denne Begivenhed er dramatisk behandlet af Rahbek i Skottekrigen eller Bondebrylluppet i Gudbrandsdalen og af H. Wergeland i Sørgespillet Sinklars Død, og romantiseret af St. Wang i «Skottertoget» 2. Dele».

Både Krag og Wang hadde nær lokal tilknytning til Gudbrandsdalen, Krag som sogneprest til Vågå 1830-42 og Wang som sønn av en tidligere sogneprest samme sted.

Til spørsmålet om mangelfull kreditering av Faye som kilde til begges verker vil det, i likhet med drøftelsen av Welhaven nedenfor, kunne hevdes at dette langt på vei kan skyldes P.A. Munchs nedsabling av sagnsamlingen. Faye var fornedret, lå nede og kunne benyttes som fritt vilt rent kildemessig!

Asbjørnsen og Moe:

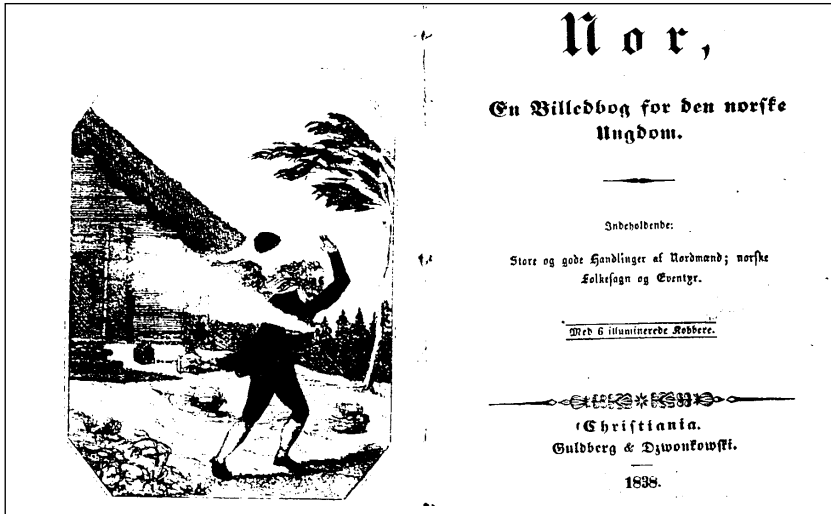
Da det ryktes i Christiania at Faye, etter at han hadde utgitt den første samlingen av sagn, skulle utgi en ny, revidert samling, sendte en av assistentene i Riksarkivet, Bernt Moe (1814-1850), en del nye sagn til Faye. Blant disse var tre fra hans gode venn, student Asbjørnsen, inkludert den tidligst kjente versjon av sagnet «Egeberg-Kongen». Faye var svært takknemlig. I et takkebrev til Asbjørnsen 25. mars 1835 utnevnte Faye ham til sin «overordentlige Sagn-Ambassadeur» og oppmuntret ham til å fortsette innsamlingen av folke-minner. Asbjørnsen sendte da i sin tur tolv nye sagn og en folkevise.

I *Morgenbladet* anmeldte Faye begeistret Asbjørnsens første utgivelse med folkloristisk materiale, avdelingen om «Norske Folkesagn og Eventyr» i *Nor - en Billedbog for den norske Ungdom* (1838). I anmeldelsen foregrep Faye også utgivelsen av Asbjørnsen og Moes eventyrsamlinger noen år senere. Under «Norske Folkesagn» i *Nor* inkluderte for øvrig Asbjørnsen to sagn fra Faye.

To år senere leverte Faye noen stev fra øvre Setesdal til Jørgen Moes *Samling af Sange, Folkeviser og Stev i Norske Almuedialekter* (1840).

Både Asbjørnsen og Moe bidro med sagn og kommentarer til andre-utgaven av Fayes *Norske Folke-Sagn* som utkom i 1844. Likevel var det et intellektuelt motsetningsforhold mellom sagn-utgiveren og eventyrdikterne. Moltke Moe hevder til og med i en fotnote at P.A. Munch,

Faksimile av boktittel som følger Fayes sagnkrets om «Skottekrigen».

Faksimile av Nor - «En Billedbog for den norske Ungdom» 1838.

Welhaven og Asbjørnsen forsøkte å hindre utgivelsen av andreutgaven, mens det nok i realiteten var Jørgen Moe som var kilden. I et brev fra Moe til Asbjørnsen datert Næs Jernverk 9. november 1842, skriver huslæreren: «Hermed de ombedte Sagn fra ham [Faye]. Det kan ikke være dig eller Munch eller Welhaven mere magtpaaliggende at tilintetgjøre F.'s Plan [om å utgi en ny utgave av sagn] end mig, men jeg troer aldrig Sligt lykkes».

At de gamle Vidaristene Munch og Welhaven også kan ha hatt ønske om det, betviles ikke, men når det gjelder Asbjørnsen er det vanskeligere å forstå. Asbjørnsen hadde stor respekt for Fayes arbeid, noe som kommer klart til uttrykk i 1. samling av hans *Norske Huldreeventyr og Folkesagn* (1845), hvor han i bokens Fortale bl.a. skriver: «Det kunde vel synes ønskeligt at forudskikke en alminnelig Indledning over Folketroen i Norge; men en saadan er for Tiden mindre nødvendig; thi Hr. Pastor Faye har i anden Udgave af sine 'Norske Folkesagn' meddeelt vigtige Bidrag hertil i Indledningerne til sin Bogs forskjellige Afsnit, hvortil han ogsaa har benyttet mine Samlinger». Asbjørnsen har selv gjenfortalt Fayes sagn om «Qvernknudden» i sitt eget «Kvernsagn». Fortalen fra 1. utgave gjengis også i 2. utgave fra 1859, sammen med en ny, omfattende fortale fra Asbjørnsen. I 3. utgave fra 1870 er fortalen om Faye tatt ut, og glimrer derfor med sitt fravær i alle senere utgivelser.

Welhaven:

Fayes *Norske Sagn* hadde likeledes stor innflytelse på diktningen til P.A. Munchs medredaktør i tidsskriftet *Vidar*, Johan Sebastian Welhaven (1807-1873). Begge redaktørene var av de fremste kritikerne av Faye utad og forsøkte altså å hindre utgivelsen av andreutgaven av Fayes *Norske Folke-Sagn* (1844).

Ingard Hauge har gitt en omfattende dokumentasjon av Fayes innflytelse på Welhavens diktning i noen vitenskapelige noter til Welhavens *Samlede verker* fra 1990, spesielt gjelder dette diktsamlingene *Digte* (1839), *Nyere Digte* (1845) og *Halvhundrede Digte* (1848). Det kan synes som om Welhavens beundring for Faye går som en rød tråd fra *Norges Dæmring* (1834) og videre utover i forfatterskapet. Han øser som mange andre av Fayes overflødigshorn uten å kreditere opphavsmannen noe sted. I et slikt perspektiv er det kanskje ikke så rart han ville stoppe andreutgaven av Fayes sagn.

Arne Løchen var så tidlig som i 1900 oppmerksom på Fayes innflytelse i den biografiske avhandlingen *J.S. Welhaven. Liv og skrifter*. I 1836 skrev Welhaven noen ord som lyder som et program i «En Tribut til Kunstforeningen», og hvor han utvilsomt skjeler både til J.C. Dahl, Faye og Ole Bull:

*I Fjeldet boer vor Kunst og Poesi;
den drømmer der endnu i Landets Bringe,
der har den viist os Glimtet af sin Vinge
i Dalens Sagn, i Dalens Melodi.*

Løchen kommenterer Fayes påvirkning slik: «De gamle sagn stiger op i dagen. Fayes samling udkom allerede før Norges dæmring og vidnede om de gamle minders liv. Og se, ogsaa Hellig Olafs minde er friskt i vore dale; heltekongens ry lever. / Den indflydelse, denne samling har havt, maa ikke glemmes over de renere former, sagnet senere iførtes. Welhaven har jo ogsaa fra Faye hentet emner til sine romancer».

Oehlenschläger:

Den danske dikteren Adam Oehlenschläger var også til en viss grad påvirket av Fayes sagn i sin bok *Norgesreisen* fra 1834, der han benytter en god del sagnmateriale i beskrivelsene fra reisen året før. Oehlenschläger ga for øvrig positiv omtale av Fayes bok i sitt poetiske tidsskrift *Prometheus* høsten 1833.

Ibsen:

I forbindelse med utgivelsen av *Andreas Fayes brevveksling med Adam og Christiane Oehlenschläger*, som inngår som

Den danske dikteren Adam Oehlenschläger (1779-1850). F. Hader. Foto 1880 Sophus Williams, Berlin. AAA.

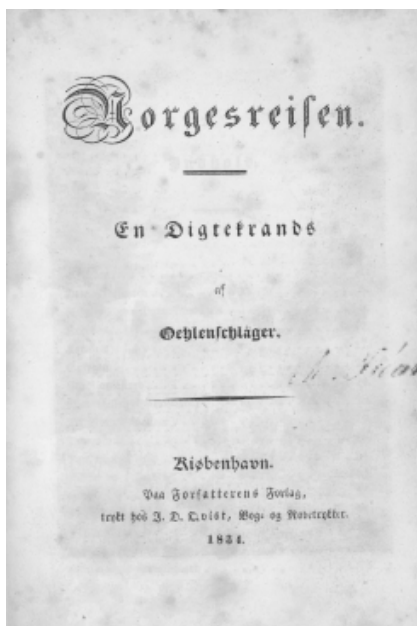
Skrift nr. 2 i den skriftserie om Andreas Faye artikkelforfatteren påbegynte i 1995, ble resultatene fra et generelt litteraturstudium vedr. Fayes innflytelse på Ibsens diktning publisert i samråd med folkloristen og museumsleder ved Ibsen-museet i Oslo, Erik Henning Edvardsen. Innflytelsen viste seg da å være langt større enn tidligere beskrevet. Det er derfor gledelig at dette faktum med stor gjennomslagskraft er blitt dokumentert i Nina S. Alnæs' doktoravhandling *Varulv om natten, Henrik Ibsen - folketro og folkediktning*, som hun forsvarte ved Universitetet i Oslo høsten 2002. En rask gjennomgang av denne avhandlingen viser at navnet Faye opptrer i overkant av 100 ganger og at det konkret blir gitt ca. 25 henvisninger til andreutgaven av Andreas Fayes *Norske Folke-Sagn* (1844).

Den unge Henrik Ibsen (1828-1906) kjente både Oehlenschlägers verker og Fayes sagnsamling til fingerspissene, i alle fall mot slutten av sin tid som apotekerlærling i Grimstad fra 1844-50. Han hadde funnet en ny litterær åre i en livskraftig folkediktning.

Først ble sagnene emne for Ibsens poesi og drama, senere kom Magnus Brostrup Landstads (1802-1880) *Norske Folkeviser* (1853) til å oppta ham vel så mye. En av Ibsens hovedkilder til dramautkastet *Rypen i Justedal* (1850) var Fayes sagn med samme tittel. Den rørende historien om den lille piken, som under Svar tedauen ble alene igjen på gården «Birkehaug» i Jostedalen, har fascinert kunstnere helt frem til i dag, og sist filmregissøren Anja Breien med filmen *Trollsyn* fra 1994.

Ibsen skrev senere dramautkastet om til folkevisestykket *Olaf Liljekrans*, som ble oppført i 1857. Senere forsøkte Ibsen å bearbeide sagnfortellingen til en libretto med den eventyrlige arbeidstittelen *Fjeldfuglen* (1859). Martin Andreas Udbye (1829-1889) skulle komponere musikken, men Ibsen ga opp etter en akt og noen setninger av den neste.

Fredrik Paasche påpekte i 1908 at Fayes innflytelse på Ibsen var stor også i skuespillet *Gildet paa Solhaug* (1856). Dikteren tabbet seg imidlertid ut i dobbelt forstand ved valget av navnet på kongens fogd, «Knut Gæsling». Han gikk, i likhet med Faye, ikke tilbake og sjekket navnet

Faksimile av Fayes eksemplar av Oehlenschlägers «Norgesreisen» 1834. Eksemplaret fra Fayes boksamling; Universitetsbiblioteket i Trondheim, Spesialsamlingene nr. Ko8d [Gunnerusbiblioteket (Boeck)].

nærmere opp mot primærkilden i Gerh. Schønings skildring i *Budstikken*, 2. årgang, der hans slektsnavn er Eldjarn, navnet på den ætt som arvet gården etter slekten Gjesling.

Fra Fayes sagn «Ætlinger af den gamle norske Adel» har Ibsen hentet Olaf Skaktavl-skikkelsen i *Fru Inger til Østraat* (1855, trykt 1857).

Både prologen Ibsen skrev til «Fjeldeventyret» på Christiania norske Theater i 1859 og avhandlingen «Om Kjæmpevisen og dens Betydning for Kunstpoesien» i 1857 er påvirket av Fayes synspunkter nesten et kvart århundre tilbake.

Det tidligste eksempel på Ibsens lesning av Fayes sagn er trolig diktet om «Møllerguten», som er fra avdelingen *Digte fra 1850*. Vi ser at Ibsen i tråd med rådende folketro på området har lagt hendelsen til torsdagskvelden. Han forteller i 3. strofe hvordan Tarjei Augundsson (1801-1872) på denne aften lærte å spille av fossegrimen gjennom å ofre et sort lam. Fossegrimens musikalske evner er omtalt første gang av Andreas Faye. Det ser ut for at Ibsen har festet seg ved den svenske varianten av sagnet, som finnes omtalt i fotnoten til det norske sagnet: «For af ham at lære Musik skal et sort Lam være en kjerkommen Betaling, naar man dertil lægger Haabet om Salighed, som ligger de svenske Nøkker meget paa Hjertet».

Fayes innflytelse på Ibsens diktning synes å bevege seg langt inn i 1860-årene. Det finnes elementer av Faye både i *Brand* 1866 (med innslag av sagnet om «Dyre Vaa», som også Welhaven har forfattet et dikt over) og i *Peer Gynt* 1867 (f.eks. «den grønklede» som opptrer første gang i Fayes bok fra 1833: «I Hardanger ere Huldrene altid grønklede; men deres Kjor blaa»).

Ved kgl. resolusjon av 24. mai 1862 fikk «Student Henrik Ibsen» et stipend «for under en 2 Maaneders Reise i ydre Hardanger og Distrikterne omkring Sognefjorden samt Romsdalen at samle og optegne Folkeviser og Sagn». Ibsens prosjekt strandet med fire sagnprøver i *Illustreret Nyhedsblad*.

I notisboken fra sagnsamlingsturen stopper han et sted og refererer «See Faye», og da han søker det Akademiske Kollegium om støtte til en ny sagnsamlingstur året etter, skriver han blant annet: «Jeg tillader mig derhos ærbødigst at gjøre opmærksom paa, at jeg isommer, strax efter Tilbagekomsten fra min dengang foretagne Rejse, afsluttede Kontrakt med en af Byens Forlæggere om Udgivelsen af en, saavidt muligt, fuldstændig Samling af norske Folkesagn, væsentligt beregnet paa at skulle være en Folkebog, og hvortil der formentlig maa siges at være Trang, da A. Fayes Samling, den eneste, der gives her tillands, næppe kan ansees for at tilfredsstille Tidens Krav og ialfald staar langt tilbage for, hvad man i Nabolandene i denne Retning allerede i lang Tid har besiddet».

For å oppsummere Fayes innflytelse på Ibsen synes det også med dokumentasjon i Alnæs' doktoravhandling at innflytelsen var sterkest i den nasjonalromantiske perioden av forfatterskapet, men at det også finnes innslag av Faye i den psykologisk-symboliske perioden, f.eks. bruken av kirkebyggingsagnene i skuespillet om *Bygmester Solness* (1892).

Andreas Munch:

Dikteren Andreas Munch (1811-1884) tok Faye nærmest på ordet og forfattet sin roman *Piken fra havet* (1861), bl.a. basert på sagnet om «Ridder Audun paa Aalhus».

August Bournonville:

Den berømte danske scenografen August Bournonville (1805-1879) har i sine memoarer avslørt at Fayes sagn var en av hans viktigste kilder til balletten *Brudefærden i Hardanger*. Fra den ble oppsatt første gang i 1853 og frem til 1929, var dette en av de største suksesser ved Det kgl. teater i København og i dansk teater overhodet. Balletten ble oppsatt i revidert form ved Den norske opera i 1982.

Theodor Kittelsen:

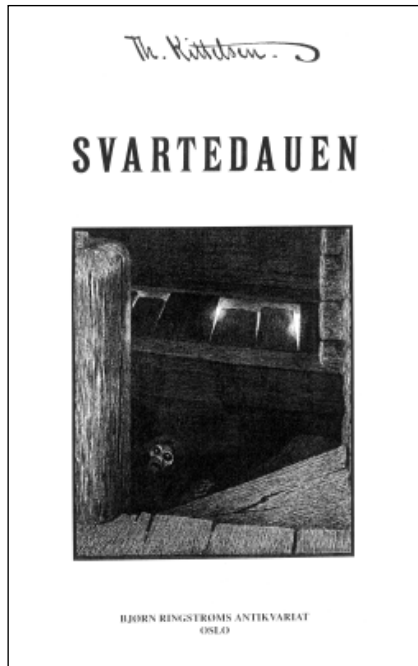
Theodor Kittelsen (1859-1914) var hele sitt liv fascinert av Fayes sagn. Både tekst og illustrasjoner til boken *Svartedauen* (1900) var i hovedsak inspirert av og bygd på avdelingen om den sorte død i Fayes sagnsamling, bl.a. finner vi her illustrasjonen til sagnet om «Pesta i Gjerrestad». Forfatteren Leif Østby plasserer Kittelsens bok som et høydepunkt i norsk illustrasjonskunst. I 1993 ble en faksimileutgave av Kittelsens original gjenuttgitt av Bjørn Ringstrøms antikvariat i Oslo.

Anja Breien:

I 1994 lanserte regissøren Anja Breien filmen *Trollsyn. Sagnet om Jostedalsrypa*. En av hovedkildene hennes er utvilsomt Andreas Fayes sagn, kombinert med Ibsens senere bearbeidelser av Fayes originalsagn i skuespillfragmentet *Rypa i Justedalen* fra 1850 og skuespillet *Olaf Liljekrans* fra 1856.

Bentein Baardson:

Professor Olav Bø, som var konsulent ved åpnings- og avslutningsseremoniene under OL på Lillehammer i 1994, har meddelt Erik Henning Edvardsen at Fayes omtale av vettene i norsk folketro lå til

Faksimile av Th. Kittelsens bok «Svartedauen». Omslag til faksimileutgave av Kittelsens original fra 1900; Bjørn Ringstrøms antikvariat, Oslo 1993.

grunn for kostymeringen i regi av Bentein Baardson. Mange av de merkelige, overnaturlige vesenene som ble vist til millioner av seere verden over, ble i litteraturen første gang beskrevet i *Norske Sagn*!

Populærvitenskapelige utgivelser fra 1990:

Det har på 1990-tallet vært en bølge av populærvitenskapelige utgivelser med temaer knyttet til folkloristisk materiale, flere av dem forfattet av Ørnulf Hodne. I flere av disse bøkene er det mange referanser til Fayes sagnutgivelser, også av upubliserte sagn etter Faye i Norsk Folkeminnesamling.

En enslig frossen svale?

Helt fra omkring 1770 hadde interessen for norsk historie, folkeliv og landskap stadig gjort seg gjeldende i litteraturen, og særlig i tiden etter 1814, f.eks. gjennom Jens Edvard Krafts imponerende hovedverk, *Topographisk-Statistisk Beskrivelse over Kongeriget Norge* (1820-35).

I sin avhandling *Det nasjonale gjennombrud og dets mænd* tidfester Moltke Moe det, som siden i enhver litteraturhistorisk fremstilling er kalt det nasjonale gjennombrudd, til 1840-årene en gang og først og fremst knyttet til P.A. Munchs vitenskapelige innsats og Asbjørnsen og Moes utgivelse av folkeeventyrene.

Når det gjelder norsk folkediktning, tar Moltke Moe utgangspunkt i Jacob Grimms anmeldelse av Thieles *Prøver af danske Folkesagn* og etterlysning av tilsvarende samlinger i Norge og Sverige: «Det varede længe, før Grimm's ønske gik i opfyldelse i Norge. Der skulde gaa femten aar, inden den første frysende svale viste sig. Og én svale gjør ingen sommer. Det gjorde da heller ikke Andreas Faye's *Norske Sagn* (1833); men den spaaede om sommeren». Fayes bok er likevel utgangspunktet for det nasjonale arbeidet, og som ifølge Moe skulle bli det vesentligste element i norsk vitenskap, kunst og litteratur utover i 1840-årene. Etter en nokså omfattende diskusjon av Munchs kritikk og Fayes tilsvarende konkluderte han nær opp til sitt vitenskapelige forbilde: «Faye savnede stilfølelse, og med sin opfatning af sagnsamleren som dokumentudgiver ansaa han en folkelig, poetisk form for at staa i strid med en vederhæftig og sandfærdig gjengivelse af traditionerne ... Til trods for alle sine svagheder indvarslede 'Norske Sagn' en ny og betydningsfuld epoke i vor litteratur, og udgiveren har indlagt sig varige fortjenester ved sit arbeide ... Blev det end ikke Faye's sagn, som kom til at ringe den nationale æra ind i vort aandsliv, saa var den dog det første sikre vaarbud».

Moltke Moe viser i sitt syn på Faye sterke motsetninger i holdning. Denne 'Han var den første, men ...'-holdningen har med få unntak fått prege faghistorien fra Munchs anmeldelse, via Moltke Moe og helt frem til våre dager.

Det er et ubestridt faktum at Fayes sagnsamling var den første folkeminneboken i norsk litteratur og at Faye både i vitenskapelig og filosofisk tilnærming til sagnmaterialet hører til blant grunnleggerne av

den moderne folkeminnevitenskapen, i det minste som forbindelsesleddet mellom den tyske romantikk og det nasjonale gjennombrudds tid i norsk historie. Det var innholdet i tradisjonsmaterialet som interesserte sagnutgiveren Faye, og det fikk bli dikternes sak å lage poesi av det. Hans arbeider innen historiefaget og folkeminnefaget øvde en betydelig innflytelse på samtidens vitenskapsfolk og kunstnere. Og sagnsamlingen ble utvilsomt en svært inspirerende håndbok for «vore unge Skjalde», et overflødigshorn det har vært øst dikterisk av i rikt monn og stadig øses av i kunstneriske, lokalhistoriske og folkloristiske fremstillinger.

Moltke Moes til tider hodeløse beundring for sin åndelige «fører» Munch, kan ha spilt en rolle til konservering av faghistoriens negative stempel på Faye gjennom hele 1900-tallet. Slik fremstiller Moe den «førende i denne vår åndelige landnåmstid» i sitt foredrag ved universitetets minnefest for P.A. Munch 15. desember 1910: «Han sat som fastgrodd i enhver sål, hvor ridtet saa gik hen, altid forrest, i spidsen, fulgt av *alles* beundring, en *nationens* bannerfører, den norske nationalitets, motstanderes som meningsfællers, - saa langt de bredte sig, de endeløse trykmasser fra hans haand, saa langt rygget om hans vidunderlige lærdom og lysende skikkelse fôr om land og strand».

Avslutning

På en måte passet ikke Faye inn i Munch og Moes nasjonale verdensbilde, som begge satt fastlåst i sine stivnede oppfatninger og som fikk prege faghistorien gjennom flere generasjoner. Med få unntak er det først i begynnelsen av det nye årtusen sikrere tegn til en revisjon av faghistorien når det gjelder Fayes arbeid og innsats. Spesielt tydelig kommer dette til uttrykk i professor Amundsens artikkel om «den evige forløper» Faye i jubileumsåret 2002, hvor han faktisk rehabiliterer Faye i et folkloristisk perspektiv, plasserer ham som romantisk sagnfortolker og rister med det også av ham opplysningsstampelet.

Faye var ikke en enslig, frossen svale, men en representant for et rikt, pulserende miljø av diktere og intellektuelle i sørlandsbyen Arendal rundt 1830. Arendal fremsto som et folkloristisk kraftsentrum og var langt på vei selve arnestedet for det nasjonale gjennombrudd i norsk litteratur.

Andreas Faye, Norges første folklorist, tegnet på Holt i 1848. Tegning Siegwald Dahl, Oslo Bymuseum.

Faghistorien kan med andre ord også være moden for revisjon når det gjelder den nokså tilfeldige tidfestingen av dette tidsrom i vår nasjonale historie.

Andreas Faye var ikke bare Norges første folklorist. Sagnsamlingen fra 1833 og den utvidete andreutgaven fra 1844 har hatt, og har fortsatt, avgjørende innflytelse på norske vitenskapsfolk, kunstnere og norsk litteratur generelt. Uten Fayes pionérinnsats som folklorist ville tradisjonsmaterialet, slik vi kjenner det i dag, vært langt fattigere.

Litteratur:

- Alnæs, Nina S.: *Varulv om natten. Henrik Ibsen - folketro og folkediktning*, Acta Humaniora nr. 142, Oslo 2002. [Senere utg. på Gyldendal, Oslo 2003].
- Amundsen, Arne Bugge: «Fortelling og foredding. Andreas Faye som romantisk sagnfortolker», i: Amundsen, Arne Bugge; Hodne, Bjarne og Ohrvik, Ane (red.): *Sagnomsust. Fortelling og virkelighet*, Oslo 2002.
- Asbjørnsen, P. Chr.: «Norske Folkesagn», i: *NOR, En Billedbog for den norske Ungdom*, Chra. 1838.
- Asbjørnsen, P. Chr.: *Norske Huldreeventyr og Folkesagn*, 1. samling, Christiania 1845 / 1. samling, 2. forøkte utg., Christiania 1859 / 3. utg., Christiania 1870.
- Berg, Thoralf: «Henrik Ibsen i Bergen 1851-1857: En teaterdikter med skriveplikt?» i: *Bokvennen* nr. 2/2003, Oslo 2003, s. 26-29.
- Braadland, Jan Faye: *Andreas Fayes brevveksling med Adam og Christiane Oehlenschläger*, Forarbeider til biografi om Andreas Faye (1802-69), Skrift nr. 2, Oslo 1995.
- Braadland, Jan Faye: «Echoes of the Brothers Grimm from Thule», i: *Jahrbuch der Brüder Grimm-Gesellschaft* 5, Kassel 1995.
- Braadland, Jan Faye: «Faye, Andreas», i: *Norsk Biografisk Leksikon II*, bd. 3, Oslo 2001.
- Buch, Wilhelm Henrik: *Maidagen paa Fjeldet. En Sagnidyl*, Arendal 1835.
- Eriksen, Anne og Amundsen, Arne Bugge (red.): *Folkloristiske klassikere 1800-1930*, Norsk folkeminnelags skrifter nr. 147, Oslo 1999.
- Faye, Andreas: *Norske Sagn*, Arendal 1833.
- Faye, Andreas: *Norske Folke-Sagn*, 2. oppl. [eg. 2. forøkte utg.], Christiania 1844.
- Faye, Andreas: *Norske Folke-Sagn*, 3. oppl. [eg. opptr. av 2. forøkte utg.], Norsk Folkeminnelags skrifter nr. 63, Oslo 1948.
- Finne-Grønn, S.H.: «Faye, Andreas», i: *Norsk Biografisk Leksikon I*, bd. 4, Oslo 1929.
- Halvorsen, J.B.: *Norsk Forfatter-Lexicon 1814-1880*, bd. II, Kristiania 1888.
- Hodne, Bjarne: «Slaget ved Kringen», i: *Norveg* nr. 15, s. 114-138, Oslo 1972.
- Hodne, Ørnulf: *Det nasjonale hos norske folklorister på 1800-tallet*, KULTs skriftserie nr. 24, Oslo 1994.
- Hodne, Ørnulf: *Mystiske steder i Norge*, Oslo 2000.
- Hodne, Ørnulf: «Slaget ved Kringen - historie, sagn og nasjonal myte», i: Amundsen, Arne Bugge; Hodne, Bjarne og Ohrvik, Ane (red.): *Sagnomsust. Fortelling og virkelighet*, Oslo 2002.
- Kittelsen, Th.: *Svartedauen*, Kristiania 1900. [Faksimileutg. av original ved Bjørn Ringstrøms antikvariat, Oslo 1993].
- Krag, H.P.S.: *Sagn samlede i Gudbrandsdalen om Slaget ved Kringlen den 26de August 1612*, Kristiania. 1838.

Krogvig, Anders: *Fra det nationale gjennombruds tid. Brev fra Jørgen Moe til P.Chr. Asbjørnsen og andre*, Kristiania 1915, s. 206.

Løchen, Arne: *J.S. Welhaven - liv og skrifter*, Kristiania 1900.

Moe, Jørgen: *Samling af Sange, Folkeviser og Stev i Norske Almuedialekter*, Christiania 1840.

Moe, Moltke: «PA. Munch og det nationale gjennombrudd», foredrag 1910 i: *Samlede skrifter*, utg. ved Knut Liestøl, bd. II, Oslo 1926.

Moe, Moltke: «Det nationale gjennombrud og dets mænd», i: *Samlede skrifter*, utg. ved Knut Liestøl, bd. III, Oslo 1927.

Munch, Peter Andreas: *Samlede Afhandlinger*, bd. I, Kristiania 1873.

Paasche, Fredrik: *Gildet paa Solhaug. Ibsens nationalromantiske digtning*, Kristiania 1908.

Rølfsen, Nordahl: *Norske Digtere*, Bergen 1886.

Roscher, Harald Holfeldt: «Omkring Nerstenhornet», i: *Aust-Agder-Arv, Årbok 1967 og 1968*, Arendal 1972, s. 17.

Schwach, Conrad Nicolai: «Hedals Kirke», i: *Hermoder*, 1. årg., Christiania 1821, s. 206ff.

Schwach, Conrad Nicolai: *Samlede Digte*, bd. II, Christiania 1837, s. 186f.

Schwach, Conrad Nicolai: *Erindringer af mit Liv*, Red. Arild Stubhaug, Arendal 1992.

Solberg, Olav: *Norsk folkediktning. Litteraturhistoriske linjer og tematiske perspektiv*, Oslo 1999.

Stubhaug, Arild: *Helt skal jeg ikke dø. Conrad Nicolai Schwach, hans liv og erindringer*, Oslo 2002.

Swang, Anne: «Trek fra norsk sagnforskning», i: *Norveg. Tidsskrift for folkelivsgranskning* 17, Oslo-Bergen-Tromsø 1975, s. 53-69.

Wang, Johan Storm: *Skottertoget eller Slaget ved Kringen, historisk-romantisk Skildring*, Christiania 1836-1837 [ny utgave illustrert av A. Bloch, Kristiania 1897].

Welhaven, Johan Sebastian: *Norges Dæmring, et polemisk Digt*, Christiania 1834.

Welhaven, Johan Sebastian: *Samlede verker*, Utgitt med innledning og kommentarer av Ingard Hauge, bd. II Dikt, Oslo 1990.

Wergeland, Henrik: *Norges Historie*, Christiania 1834.

Wolff, Joh[an] U[nger]: «Brevveksling mellem S. O. Wolff og N. M. Aalholm i årene 1832-59», Meddelt i utdrag ved Joh. U. Wolff, i: *Edda*, Oslo 1935-1938. [Foreligger også som innbundet særtrykk i 50 eksemplarer].

Wolff, Simon Olaus: *Spøgeriet i Riarhammeren, en National-Skizze efter et Sagn*, Christiania 1833.

Oehlenschläger, Adam: *Norgesreisen. En Digtekrands*, København 1834.

Øverland, O.A.: *Hvorledes P. Chr. Asbjørnsen begyndte som sagnforteller*, Kristiania 1902.

Aalholm, Niels Matthias: *Sjofna, original norsk Nytaarsgave for 1833*, Arendal 1832.

Det vises ellers til nettstedet www.tekstforlaget.no som har egne websider med trykt og utrykt materiale om Andreas Faye. Fra arrangementene som ble avviklet i 2002 i forbindelse med 200-årsjubileet for Fayes fødsel, er det fyldig dekning både fra feiringen i Holt kirke 5. oktober og fra fagseminaret 16. november med resymeer av foredragene til Jan Faye Braadland, Anne Moestue og Erik Henning Edvardsen.

Appendiks

Wolffs anti-kritikk av Munchs anmeldelse av Fayes *Norske Sagn* 1833

Peter Andreas Munchs anmeldelse av Andreas Fayes *Norske Sagn* (1833) sto i tidsskriftet *Vidar* 21. september 1833 (nr. 58). Faye opplevde den unge historikers flengende kritikk som nådeløs, og han følte seg både urettferdig behandlet og misforstått. Forfatterens tilsvaret til Munch kom på trykk i *Vidar* 23. og 30. november 1833 (nr. 67 og 68). Simon Olaus Wolffs anti-kritikk av Munchs anmeldelse sto omtrent samtidig på trykk i *Den vestlandske Tidende* 19. og 23. november 1833 (nr. 41 og 42). Som det fremgår av Wolffs anti-kritikk, var den også sendt *Vidar* til innrykk der. En gjennomgang av tidsskriftet for den aktuelle periode tyder derimot på at redaksjonen refuserte det. Av et brev datert 18. desember 1833 og påfølgende brev fra Wolff til sin gode venn i Arendal, Niels Matthias Aalholm, fremgår at det er han som er den anonyme innsenderen (kf. Wolff, Joh. U.: «Brevveksling mellom S.O. Wolff og N.M. Aalholm i årene 1832-59», i: *Edda*, Oslo 1935-38, s. 271 ff.). Dette bekreftes også indirekte i et brev fra Wolff til Faye datert 24. oktober 1833 som finnes i «Fayes samlinger» på Riksarkivet (kf. Privatarkiv nr. 15: XI 5, pk. 46).

Gjengivelsen av originalteksten fra *Den vestlandske Tidende* er gjort så autentisk som mulig. Av tekstbehandlingsmessige årsaker er fotnotene nummerert fortløpende. Sperret tekst er satt i kursiv, og latinsk skrift i halvfet skrifttype.

Faksimile av Den vestlandske Tidende nr. 41, tirsdag 19. november 1833. AAA.

Bedømmelse af den i Bladet Vidar, No. 58 d. A., indrykkede Kritik over A. Fayes «Norske Sagn».¹ (Indsendt)

Bladet Vidar paadrog sig, strax ved dets Fremtræden, Angreb og Motstand i andre Blade, og vi kunne ikke nægte, at Redactionens egen Færd for en Deel retfærdiggjorde disse Angreb: en vis Bitterhed i Udtrykket, en for dristig Pukken paa egen Smag og Kundskab, en vis Skolemestermine, der klædte saa meget slettere, som Skolemesteren manglede Autoritet og selv bomrede², og en Laugsaand, som tydeligen udtalede sig i dens Producter, udgjorde characteristiske Træk i Vidar-Redactionens Polemik, der vakte en Misbilligelse, som paa mange Maader har udtalt sig i flere af vore Blade. Den Viseste er jo ofte døv og blind for egne Feil, og vi frygte for, at den ovenomtalte Tillid og Selvfølelse, i Forening med den Opmærksomhed og Opmuntring, grundet paa Haab og rimelige Formodninger, som Bladet i Førstningen mødte, har gjort Redactionen af Vidar noget blind for egne Brøst; thi Modstand og Gjenmæle har altid bragt den mere end tilbørligt i

¹ Denne «Bedømmelse», der er bleven tilsendt Ugeskriftet «Vidar» til Indrykkelse, optage vi, efter Forfatterens Ønske, ogsaa her, da vi have Grund til at formode, at den vil interessere vore Læsere, hvoraf største Delen formeentlig kjender det her omhandlede Skrift. Reds. Anm.

² Jfr. Morgenbladet, Vidar s. A., den vestlandske Tidende, og «Forsvar for H. Wergeland, som Diger og Menneske».

Harnisk. Den kan heller ikke frifindes for med Bitterhed at befeide *visse Personers* Arbejder og Ytringer, Noget, der burde fjernes fra et Skrift, som skal være Organ for en heel Corporation, og det en Corporation, af hvem man er berettiget til at vente en upartisk Interesse for Litteraturen i det Hele, og en Aand, der hævdede sig over den Almindelige i Døgnbladene. Havde Interessen for Videnskaberne virkelig været saa glødende, at man, af Frygt for Tab og Skade, ikke troede at kunne forene denne Interesse med Humanitet i Dom, saa havde det formeentlig ogsaa været naturligt, at man med lige Iver og Strængthed havde bedømt de fleste udkomne videnskabelige Producter; men dette er ikke skeet, og der falder saaledes en Skygge paa Redactionen. Bladet begyndte med Udfald imod H. Wergeland³, der igrunder var en Slags Fortsættelse af en af Redacteurernes fameuse Kamp med Digteren; men denne Feide ophørte, til Glæde for alle sindige Venner af Forbundet, og Bladet blev endog, for at bruge nogle af dets egne courante Yndlingsudtryk, noget *mat, flaut* og *tamt*, idet det en lang Tid kun opvartede med Oversættelser i Prosa og stive Vers af tyske Skrifter og Blade, indtil pludselig, den 21de September d. A., den første Vidar-Ase igjen kom paa sin hvide Hest (Pegasus er det da ikke) i Anmeldelsen og Recensionen af A. Fayes «*Norske Sagn.*» Aldeles udenfor Sagen, uden personligt Bekjendtskab enten til Hr. Faye eller hans Recensent, har Indsenderen heraf grebet Pennen, ene og alene ledet af Følelse for Sandhed og Retfærdighed, hvilke tykkes ham krænkede i den omhandlede Kritik. Allerede eengang før er vor arbeidsomme og heldige Historiker Faye, for sin «*Norges Historie*» bleven angreben af en vis Studiosus juris Munch, der endog havde vidst at give sin Recension en Slags Autoritet ved at faae den indrykket i dansk «*Maanedsskrift for Litteratur.*» og man bifaldt dengang Hr. Fayes saavel Sindighed som rigtige Takt i ikke at svare sin Modstander; maaskee han dennegang tager samme Beslutning med Hensyn til sin nye, (om det ei skulde være et Gjenfærd af hans gamle Antagonist?) men derfor føler Indsenderen heraf, af ovennævnte Grunde, sig saameget mere opfordret til at yttre sin Mening.

Recensenten begynder, efter gammel Skik og Brug, med en docerende Indledning, hvori dog findes adskillige ubeviste Paastande, som f. Ex., at «*Danmarks Bestræbelser netop gik ud paa at svække Norges Nationalcharakter.*» og at «*Reformationsværket her i Landet blev drevet med en Fanatisme, hvortil man i faa andre Lande saae Magen.*» Dernæst gaaer han over til Bedømmelsen af Skriftet. Den første Anke er, «*at Hr. Faye ikke har været heldig overalt i Valget af Sagnene*» og denne Paastand søger Rec. at bevise ved at anføre, at 2 Sagn gjøre en «*yderlig slet Figur*» i Samlingen, og at nogle Andre «*ligge vor Tid for nær.*» Er der kun 2, siger og skriver to, Sagn «*iblandt en saadan Mængde (over 170)*» som gjøre en yderlig slet Figur, maa man da ikke smile ad den smaalige Iver hos en

³ DHrr. Winther, Pastor Wolff og Aalholm bleve ogsaa angrebne paa en mindre end human Maade.

Criticus i møisommeligen at opsøge de ubetydeligste Sagn, for at kunne gjøre den raske Slutning, at Hr. Faye «ikke har været heldig i Valget af sine Sagn»? Maa man ikke tænke paa Holbergs Lærde, og «formelde Fru Grammatica sin skyldige Respect»? Rec. anfører 2de Gange Sagnet om Hr. Adam, - dette lille Sagn paa 6 - sex - Linier! - anden Gang som Beviis paa Foredragets *Tamhed* (!) De andre til Beviis paa slet Valg opregnede Sagn «om Carl XII og Præsten,» «Anna Colbjørnsen» o Fl. finde vi historisk-interessante som Bidrag til den Tids Charakteerskildring, og ville fremdeles ansee dem saaledes, indtil Rec. anderledes *beviser*.

At Hr. Faye har optaget Sagn, der ligge vor Tid nærmere, (om de angaae saa nye Begivenheder, at *flere* af dem *maaskee* (?) blot have passeret een Generation), kunne vi ikke afgjøre, da Rec. ikke har paapeget dem, og vi finde dem ikke) derfor maa enhver upartisk Læser og Historiker vide Hr. Faye Tak, da disse Sagn letteligen ellers, jo længere de havde levet i Folkemund, kunde være blevne for vanskede, ja maaskee aldeles forglemte. Saaledes maa det, efter vor Formening, tilskrives en stor Grad af *urimelig* Strængthed og Brantenhed at regne det til Feil hos en Forfatter, at han gjør sit Værk saa fuldstændigt som muligt, aldenstund han ikke gaaer udenfor Materien, og det, med Hensyn til hvilken Alder en Beretning skal have for at faae Charakter af et Folkesagn, maa hede : **adhuc sub judice lis est.** De saare interessante oplysende Anmærkninger har dog Rec. rost, rigtignok paa sin Viis ; thi det seer ud, som han ret har krympet sig, i det han maatte rose, da Daddelen kommer saa meget strængere ovenpaa. «I Sillejord,» siger Rec., «skal Willes Beskrivelse over Sagnet *aldeles have udryddet den gamle naive Fortællemaade, da Alle følge Bogens Ord.*» Hvorvel dette i enkelte Tilfælde og hos enkelte Personer kan finde Sted, saa har Indsenderen heraf ogsaa, og det netop i Sillejord, havt Beviser paa det Modsatte, saaat det er aldeles usandt, «at Willes Beskrivelse *aldeles* har udryddet den naive Fortællemaade, og at *Alle* følge Bogens Ord.» Det er let at tage Munden fuld, men det falder da ogsaa undertiden vanskeligt at forsvare det, man har sagt. - Recensentens Formening, at Hr. Faye burde have optaget iblandt sine Sagn de orkenøiske og færøiske samt Sagnene om Sigurd Fosnersbane, Volsunger og Gjukunger, m. Fl., ville vi indrømme ham ; men atter tillade os at gjøre opmærksom paa, hvor let Rec. vækker Mistro til sin Dom, naar han fremfører saa løse og usande Paastande, som den, at «*der i enhver Bygd gives en Mængde Sagn om Lindorme, Slangedrab*» o. s. v. Man nødes til at gaae strængt irette med Rec., fordi han grunder sin bittere Daddel paa slige løst henkastede, usande Sætninger. - Dette er hvad han har at udsætte paa Valget af Sagnene og den egentlige Materie; nu gaaer han over til *Formen*, og her kommer han først i sin Recensent-Extase.

«*Alle* (?) disse Mangler» siger han, «ere dog *Intet* at regne imod den *Brist paa belivet Fremstilling*, som røber sig *overalt* i Skriftet,» - «man vil *neppe kunne træffe en Sagnsamling*, der ere *mere betydningsløs*, end nærværende» !! hvor Fremstillingen synes næsten *overalt* at hvile som en *kvælende Taage over den opbevarede Begivenhed*» - «enhver Sagnfortæller

skal opfatte Hovedpunterne, hvori det egentlige Point ligger (): Hovedpunkterne, hvori det egentlige Punkt ligger) «etslags Forsøg paa Naivitet og poetisk Fremstilling sporer man vel, men det er ingen naturlig Bestræbelse, *den er blot kunstlet*, og skader istedetfor at gavne,» - Forfatteren har tydelig følt denne Mangel (?) og er saaledes kommen i end større Knibe, og paa den uheldige Idee at forsyne Sagnene med Mottoer,» - og er derved kommen i en saadan Trang, at han endogsaa maatte *tye til Aalholm* for ei aldeles at lide Mangel,» (hvilken Fiinhed og Humanitet i Udtrykket!) og «*at anføre Halvdelen af Visen paa Karlewistenen*» (4 - fire - Linier !); endvidere, at Begivenheden med Axel og Valdborg er fremstillet saa «*ynkelig som muligt*» ! At Visens Ord, indlemmede i selve Fortællingen, gjøre en *yderst comisk-ynkelig Effect*,» at «*Ynkelihooden er drevet til Yderste*» o. s. v. - at Foredraget snart er «*affecteret*,» og *Attentat er gjort paa en udtryksfuld Fortællemaade*,» snart er «*mat, tamt og flaut*,» at «*Samlingen er kun lidet brugbar for Digteren og Romanskriveren*,» at endog i de *meest poetiske Sagn* har Forf. paa en *mærkelig Maade vidst at skjule det sande Point, at dæmpe Indtrykket* og saa at sige tæmme det!» Endelig erklæres Samlingen tildeels *forfeilet*, at «*ethvert Spor af Genialitet savnes*,» at Forf. *ikke har havt fjærneste Kald* til sit Arbeide ; men arbeidet **invita Minerva!**» - Endelig arbeidede ogsaa vi os igjennem ! Efter at have plaget os selv og Læserne med Torturen af at læse og nedskrive ovenanførte Magazin af stærke Beskyldninger, kunne vi vistnok med Rette spørge : mon der kunde sammendynges en større Hoben bittere Ytringer og ugruede og uretfærdige Domme? - Fordi der paakommer Rec. Flauhed ved Gjennemlæsningen af en Bog, turde det hænde, at Andre ikke føle den, turde det hænde, at denne Flauhed havde sin Grund i Recensentens egen Subjectivitet. Har han en saa rensat Smag og et saa fiint Øre, nu vel ! da vise han ved Stilens Analyse, ved rhetoriske Reglers Anvendelse og Sammenligning med bedre Troper, at det lastede Foredrag er slet, og vi skulle yde ham Tak derfor ; men blotte Citater og individuelle Følelser bevise Intet, og saaledes kan Critiken ikke naae sit Maal : at belære, og gavne Videnskaben. Havde Hr. Faye selv udarbejdet alle Sagnene i sin Samling, da havde man af Probabilitets Grunde kunnet antage, at den samme Charakter maatte have hersket i Stilen «*overall*,» og hvis denne var «*flau, mat, betydningsløs*,» en «*kvælende Taage*,» «*kunstlet og skadende*» Indtrykket, «*ynkelig og affecteret*,» «*spækket med comiske Talemaader*» og «*tam*» o. s. v. i eet længere eller flere Sagn, da var det sandsynligt, at den maatte være omtrent saa i hele Bogen ; men nu er Stilen i Sagnene, som ogsaa fremlyser af Foredraget og *tillige er antydet*, flere Forfatteres, og vi kunne saaledes vanskelig troe Rec. paa hans blotte Ord og Citat af en 3-4 Sagn, at der er *Brist paa belivet Fremstilling overalt i Skriftet, Mathed, Tamhed, Forfeilethed*» o. s. v. Det maatte i Sandhed være slet bevendt med en heel Deel af vore videnskabelig dannede Mænd i Landet, (thi Mange af disse have ydet Bidrag til Hr. Fayes Samling) dersom denne Recensentens Paastand var sand ; man maatte dog træffe paa flere godt fortalte Sagn, og disse burde da Rec. som Anmelder have

gjort opmærksom paa, for at vi deraf kunde have erfaret, hvad han for-
rede, og om det var en billig og grundet Fordring. Vi beklage det virkelig,
til denne Sags Oplysning og Discussion, at Rec. ikke har været anmodet
om at levere Bidrag !!

Selv i det Tilfælde, at Hr. Faye havde omarbejdet Sagnene, og Stilen
eller Fremstillingen saaledes havde været ene hans, synes det os dog
temmelig usandsynligt, at en Mand, der med levende Interesse omfatter
Historiens Studium, og fører et saa vakkert og paa mange Steder rigt og
kraftfuldt Sprog, som Hr. Faye i sin «Norges Historie,» skulde i det Hele
taget have skrevet saa «*mat, tamt og flaut,*» som Rec. beskylder Hr. Faye
for i hans Sagn. Dog, lader os nærmere gennemgaae Recensentens
Ankeposter! Som Beviser for sin Paastand, at der «*overalt en Brist paa
belivet Fremstilling,*» «*mat og tamt Foredrag*» o. s. v. anfører Rec. først
Sagnet om Axel og Valdborg som ynkelig fortalt, og at det gjør en «*yderst
comisk-ynkelig Effect,*» at Forfatteren har brugt Udtryk af Visen, «*uden at
anføre dem som dennes Ord, men indlemmet dem i selve Fortællingen.*»
Rec. taler stærkt i Hyberboler; thi om endog Visens gammeldagse Udtryk
paa enkelte Steder i Sagnet give dette et pudseerligt Udseende af Gam-
melt og Nyt, saa fortjener det derfor ingenlunde at kaldes *ynkelig* fortalt,
og at «*Ynkelihooden er drevet til det Yderste,*» fordi Verset : «Gud dennem
forlade» o. s. v. slutter Sagnet, begribe vi ei. Vi finde det endog saare
passende, at Visens Ord bruges i Sagnet, just fordi, som Forf. siger, Visen
er saa almindelig bekjendt, at Bønderne stedse henvise til den, og den
høres i «*enhver Bygd.*» Det interesserer nu Menigmand, (og for ham er
Bogen ligesaavel skreven) at see det velbekjendte Sagn i de bekjendte
Udtryk, og en anden mere moderne Fortællemaade vilde ikke, som nu,
ladet ham gjenfinde en gammel Bekjendt. Er Sagnets Fremstilling bleven
ynkelig, som Rec. paastaer, ved Indførelse af Visens Ord, saa har ogsaa
Oehlenschläger drevet Ynkelihooden vidt i sin Tragodie, ligesom Inge-
mann i sine Romaner, hvilket Sidste af en bitter Rec. i Danmark vel er
bleven paastaet, men ogsaa af Andre afbeviist som ugrundet.
(Fortsættes).

Bedømmelse af den i Bladet Vidar, No. 58 d. A., indrykkede Kritik over A. Fayes «Norske Sagn.» *

(Indsendt)

(Fortsættelse fra forrige No)

Exemplet paa «*affecteret Foredrag og Attentat paa udtrykfuld
Fortællemaade*» staaer ogsaa uden alt Beviis. Naar undtages Linien:
«begge de Atblivende kom snart overeens,» forekommer det andet Sagn
om Brudekronen i Nummedal os fortalt med Liv og i et Sprog, der aldeles
ingen Affectation røber, men tvertimod Phantasie og naturlig Lethed i
Udtrykket. «Rask trækker han sin Kniv, blinkende farer Staalet gennem
Gluggen - Brudefølget forsvinder hurtig som Blinket» o. s. v. Her ere vel
valgte og passende Ord, korte, ved Asyndeton hurtig paa hinanden

følgende Sætninger, harmonerende med den beskrevne raske Handling, det ved Idee-Associationen heldige og vakkre Billede, at Brudedefølgets Forsvinden lignes med Blinket af Staalet; og endelig Sætningen : «den Fagre sidder, tryllebunden af Staalet, igjen,» saa vakker og velklingende, at vi ikke indsee, hvorledes det kunde siges rigtigere og smukkere. Hvor er Affectationen her? Her ere hverken for mange eller upassende og søgte Ord. Vi have før beskyldt Rec. for Brantenhed, og maae her gjentage vor Beskyldning ; findes der ikke Billeder og poetisk Opfatten og Fremstilling, saa er det ikke rigtigt, saa er «*Fremstillingen ikke belivet,*» men «*mat, flau,*» o. s. v.; findes der et Billede, der, som her i anførte Sagn, hverken er upassende eller søgt, saa er det heller ikke rigtigt, saa er «*Foredraget affecteret.*» Have vi her gjort Rec. Uret, saa maa han tilskrive sig selv Skylden, fordi han har ladet sine Paastande staae uden Beviis, og vi finde dem ubillige og ugrundede.

At ogsaa den Linie i Sagnet om «*Asgaardsreia*»: «*de skoggerlee og rasle svarligen med deres Jernstænger*» af Rec. erklæres at være affecteret, synes end mere at bekræfte vor Dom. Det Affecterede skulde vel ligge i Adverbet «*svarligen*» og «*Jernstænger*» ; men vi her alene gjøre opmærksom paa, at da Hr. Faye næsten ordret har fortalt Sagnet efter Wille, der udtrykkelig siger, at «*dens Riden foraarsager en græsselig Allarm af Jernbidslernes Ringlen, Jernstængernes Sammenstød*» o. s. v., saa er det aldeles rigtigt, at samme Ord bruges paa det andet Sted. «*Jernbidslerne*» vilde her have været mindre passende, som hørende til deres Ridetøi, da derimod de «*gloende Stænger,*» hvormed de efter Wille ride om, maa antages at have været deres Vaaben. Adverbet «*svarligen*» bliver da ene tilbage som **corpus delicti** ; men vi kunne ikke ansee det for andet end «*yderst ynkeligt*» , i en alvorlig videnskabelig Kritik at see Recensenten ene occuperet med slige Bagateller, som enkelte Ords uheldige Valg, og deraf gjøre Slutninger, som de Ovenciterede.

At Sagnet om Thor «*gjør et høist ubehageligt Total-Indtryk,*» fordi det er fortalt med et comisk Anstrøg, er ligeledes ubeviist, og man maa oprigtigen ønske, at Rec. vilde skjænke os Prøver paa den rette Fortællemaade, som hverken var mat eller affecteret; thi vi tilstaae, vi indsee ikke, hvad det er, han forlanger. Aarsagen, hvorfor Hr. Faye, har fundet sig forpligtet til at fortælle dette Sagn saaledes, sees af Noten at være den, at Bonden, fra hvem det er kommet, har fortalt det «*med et comisk Anstrøg*»; og tænke vi os Gud Thor, vred fordi han kun fik Øll af en Bolle, slaaende saa haardt til Fjeldet, at Hammeren flyver ham ud af Haanden, saa kunne vi ikke nægte, at det forekommer os høist comisk, saa det neppe trængte til at udstyres paa *Kjøkkenmaneer*, som Rec. omtaler i sin ædle og værdige Stilemaade, hvorpaa vi have saa mange Prøver i denne Recension.

De tvende smaae Sagn om Ole Vrange og Hr. Adam ere saa korte, at vi ikke kunne finde, de «*evige Typer*» derved kunde vanhelliges; og hvorledes Foredraget i saa korte Sagn, paa 5 og 6 Linier, kan blive enten saa kraftfuldt eller mat, at det passende kan *anføres som Exempler*, maae vi

opfordre Rec. til nærmere at udvikle.

I det Tilfælde endog, at det var beviist - hvilket imidlertid aldeles ikke er skeet - at disse Sagn og flere vare uheldigen valgte, og Foredraget i en Deel «*mat og flaut og tamt,*» saa var det dog derfor saa langt fra godtgjort, at hele Samlingen var *betydningsløs, alminnelig mat, tildeels forfeilet og savnede endog ethvert Spoer af Genialitet,*» at vi maae afvise Recensentens Paastande i saa Maade som aldeles ubillige og ugrundede.

Det skal ogsaa være en «*uheldig Idee at forsyne Sagnene med Mottoer!*» Vi finde Ideen saare passende og heldig, og da Rec. ikke har viist, hvilke Mottoer der ere upassende, kunne vi ikke svare ham derpaa, men blot afvise Paastanden som tom og ugrundet. Recensentens Udfald mod Hr. Aalholm er et nyt Beviis paa den inhumane og bitre Tone, som de, der skrive i Bladet Vidar, tillade sig, og vi finde det her saa aldeles litterairt usømmeligt, at det er til Svar ganske uværdigt.

Efter saaledes paa hele tre Sider, i stærke Udtryk, men uden egentlige Beviser, at have fordømt, «*finder*» Rec. «*det dog ikke afveien nærmere at betragte Sagnene i den Orden, hvori de forekomme, og anmærke, hvad der kunde findes nødvendigt.*»

Vi ventede saaledes noget Udførligt og Grundigt, og haabede at forsones noget med den bitre Rec. ; men see ! Hans «*nærmere Betragtning af 170 Sagn i den Orden, de forekomme, og Anmærkninger*» ere indskrænkede til 9-10 ubetydelige grammatikalske Spørgsmaal og historiske Notitser, hvor han taler om *Qværnekall* og «*Pestsagnenes Usikkerhed.*» (Sagns Sikkerhed og Usikkerhed?!)

Summa Summarum er altsaa: Hr. Faye har ikke overalt (i en 6-8 af de ubetydeligste) været heldig i Valget af sine Sagn, og Foredraget er i Nogle mat, i Andre affecteret (det er hvad Rec. har forsøgt at bevise) **ergo** : *er hele Samlingen betydningsløs og mat, kun lidet brugelig for Digter og Romanskriver, tildeels forfeilet og uden ethvert Spoer af Genialitet!!! Paa enkelte Ufuldkommenheder grundes altsaa en Total fordømmelse!* -

Vi kunne til Slutning ikke tilbageholde en Bebreidelse, som før er gjort Recensenterne i Vidar, og hvortil vi ville benytte os af nogle til en af Redacteurerne stiledede beføiede Ord:

«*Hr. - h har indskrænket sig til at betragte Skyggesiden ved Hr. Fayes Sagn, og valgt sig den letteste og for os syndige Mennesker, snart sagt, kjæreste Halvdeel af en Kritikers Hverv, det at gøre opmærksom paa Ufuldkommenhederne og paavise Pletterne i et Værk. Men formedelst denne Eensidighed bliver hans Kritik ingen Kritik, eller dog som Kritik, berøvet sin skjønneste Halvpart, Lyssiden, et mangelhaftigt Product; thi aldrig vil det lykkes ham at faae nogen Uindtagen til at troe, at her ingen Lysside gives.*»

Efter dette kunne vi heller ikke ansee Recensentens Slutningsord, hans faderlige Beklagelser, Formaning og Raad anderledes end som en upassende Vigtighed.